

Európaiak

Petr Králík felvétele

hető előadás került be: a nagyszerű *Package* (Csomag). A japán koreográfus, Suszaku Takeucsi és a 420people társulat közös produkciója az irodákban dolgozó emberek napi rutinját, a szabályszerűségeknek engedelmessé reflexeket és az apró kihágásokat mutatja be. Az előadást a Prágai Nemzeti Színház előtti kis téren játsszák, így az arra sétáló, akár munkából hazaiyekvő emberek is szembesülhetnek munkahelyi életük egy lehetséges értelmezésével.

A téren szabályos sorokba és oszlopokba felállított asztalok. A közöttük való közlekedésnek sajátos szabályai vannak: „reggel” a táncosok – a hierarchiának megfelelően – kerülő utakon vagy egyenesen érkeznek a sajátjukhoz, miközben keresztülbukfenceznek, átperdülnek vagy átsétálnak az íróalkalmatosságokon. Az iroda „délelőtt” is folyamatos mozgásban marad: az irodisták sorban állva vagy néhány főből

álló csoportokban (teszem azt, meetingeken) vágnak neki újra az asztaloknak. A furcsaságok fel sem tűnnek nekik: elmennek a hosszasan fejen álló ember mellett, nem oltják el az égő aktatáskát, egy lány csak a *faxot* hajlandó meghallani férfi kollégája szájából, a *fucksot* nem. Az egyik irodaház tetejéről ledobált, a nézők közé szállingózó papírokat sem veszik észre. Az „ebédszünetben” hirtelen eltűnnek a táncosok, s a szemben levő ház sokadik emeletén, az ablakok mellé tolt asztaloknál jelennek meg. Egymással szemben ülnek, de leginkább magukkal és telefonjaikkal vannak elfoglalva.

Majd a lázadás apró gesztusai mutatkoznak meg – egyébként saját tapasztalataim szerint is leginkább az ebéd utáni percek csábítanak lógásra, kis renitenskedésre –: az irodisták ezúttal enyhén meglazított nyakendővel, a nadrágból kilógó ingben mennek végig az asztalokon. Még mindig mindenki ugyanazt az egyéni különbségek nélküli koreográfiát táncolja, de itt-ott már önállósul egy-egy végtag, és szétesik a közös ritmus. S az irodisták végül néhány bámészkodó járókelőt is „munkára fognak”, akik a szereplőkkel kézen fogva félszeg, de egyre felszabadultabb táncba kezdenek. És jó érzés, hogy ez Kafka városában lehetséges.

Rákóczy Anita

Négysarkú világ

SPIRÓ KVARTETTJE HÁROM NYELVEN, ÖT SZÓLAMBAN

A tizennyolcadik plzeňi nemzetközi színházi fesztiválon, egy lpsen után és egy Csehov helyett inkább a Plzeň-Dél vasútállomás elhagyott, helyspecifikus produkcióknak fenntartott, romos épületébe mentem, hogy megnézzem Spiró György *Kvartettjét* az Antalya Devlet Tiyatrosu (Antalyai Állami Színház) előadásában, Esen Özman rendezésében. Egyszerűen látnom kellett, mit kezd egy török társulat 2010-ben az 1996-os *Kvartett*-tel.

Először is – legalábbis részlegesen – átnevezték, és *Dört Köşe Dünya – Kvartet* (Négysarkú világ – Kvartett) címmel játsszák a színház dramaturgiának, Taner Çeliknek kedvenc darabját, utalva ezzel a négy szereplő közötti meg nem értésre – a múlt és jelen, otthon maradás és amerikai emigránslet, szocializmus és kapitalizmus közötti szakadékra, ami nem szükségszerűen nagyobb, mint két ember közötti távolság, akik egy életet leéltek egy fedél alatt. Az Öreg, a Vendég, a Nő és a Feleség jól ismert szólamához Özman felvállalt műv-

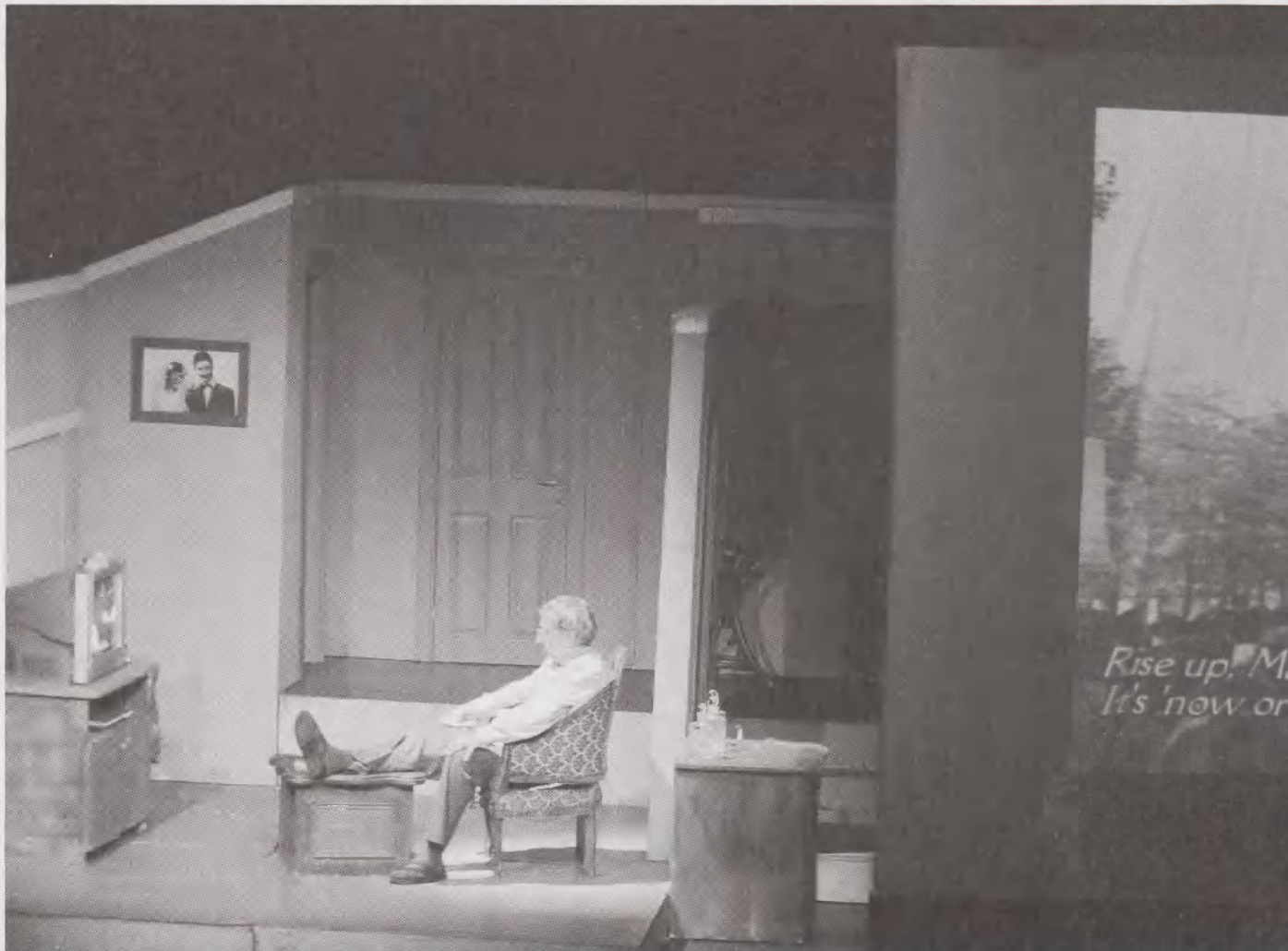
szí szándékkal adja hozzá az ötödiket: saját rendezői értelmezését, továbbgondolását.

Várakozással telve ülök a plzeňi pályaudvar omló vakolatú, hideg nézőterén. Szokatlan beavatottság, büszkeség tölt el. A kezdés előtt szétosztott cseh nyelvű *Kvartett*-szinopszisokból arra következtetek, hogy semmilyen feliratozás nem lesz. Előttem lakótelepi lakásnak berendezett színpad. Alacsony, zöld falak, már ami az Öreg és Feleség két méter hatvanöt centi belmagasságú viszonylatát illeti, mert a szobák fölfelé koszosfehéren folytatódnak a pályaudvar szédítően magas, belső csarnokának tetejéig, megadva szemünknek a szabadság perspektíváját. A panelek viszont nem tágulékonnyak, adatokkal leírható tulajdonságaik a szobák számától a távhőszámláig igen meghatározottak. Bejárati ajtó, elől a nappali, amely egyben konyha és ebédlő is, hátul egyszemélyes ágy, rajta a Feleség (Senem Şahin) kötött takaróban összegömbölyödvé fekszik. Balra kisebb, szűk szoba, ahol a fehér hajú, fehér bajszerű Öreg (Ali Meriç) tréningben, feltett lábbal nézi az ejrősportot a lestrapált, szocreál bútorokhoz képest újnak ható,

ezüstsínű Sony televízióban. A tévé tetején kiskutyája, a falon kisé ferdén a pár fekete-fehér esküvői képe.

Ekkor váratlanul megszólal a Szabad Kossuth Rádió. „Ki az oroszokkal!” A csupasz falra a török Antalya Devlet Tiyatrosu plzeňi vendégjátékán, cseh közönség előtt, magyarul, angol képaláírással eredeti 1956-os dokumentumfilm-részleteket vetítenek. Az isztambuli magyar főkonzulátustól kapott felvételeken Nagy Imre 1956. október 28-i beszédéből idéznek: „az elmúlt évtized szörnyű hibáinak és bűneinek végzetes következményei tárulnak eléink azokban a fájdalmas eseményekben, amelyeknek szemta-

núi és résztvevői vagyunk.” Déry Tibort halljuk, majd Kádár Jánost november 1-jén, és Háy Gyulát, amint a szovjet csapatok november 4-i támadása után beolvassa a Szabad Kossuth Rádióban híres felhívását: „Segítsetek! Segítsetek! Segítsetek a magyaroknak!” Aztán november 3-án a kiszabadult Mindszenty József intézi szavait a néphez – és a vasúti épület nagyrészt cseh nézőihez, akik, ha nem értenek magyarul vagy angolul, nemigen kapnak kulcsot a látottak értelmezéséhez. Hacsak nem 1968-on keresztül. A beszédek alatt pedig vagy a felszólalókat látjuk, vagy képeket és dokumentumfilm-részleteket az akkori Budapestről, a Sztálin-szobor csizmájáról, kórházból in-

terjút adó, harcban részt vett fiatal gyerekekről. Özman előjátéka sodró erejű történelmi tabló, mely üdítően mentes az elmúlt ötvennégy év minden ráarakódott magyar politikai áthallásától, manipulációjától. A visszatekintés célja itt az, hogy a rendezőnő kontextusba helyezze a darabot a török közönség számára mint az élő emlékezet részét, hogy a szöveg dialógusainak vonatkozó hangsúlyait tartalommal töltsse meg. A véletlenül betévedt magyar néző is köszönettel tartozik, mert visszakapott valamit saját országának történelméből.

Aztán egyszerre csöngetnek. Az ejrősport egyre hangosodó közvetítése finom átmenet a vetítés és a színpadi akció kezdete között. A Feleség kedvetlenül feltápaszkodik az ágyból, és lassan elindul ajtót nyitni. Az Öreg meg se mozdul, nézi tovább a focit. A váratlan Vendég (Y. Murat Sari) megérkezik, jól öltözötten, kezében egy csokor fehér virággal, ami a következő utat járja be az előadásban: először a mosogatóba kerül, onnan az Öreg dühében kiveszi, és szétveri az asztalon, ezek után a Feleség a virágtalan, zöld száruk csonkját vázába teszi az illendőség kedvéért, végül, a Vendég távozása után, az egészet kihajítja a szemétkébe. Ilyen idegenül mozog a jövővény állítólagos jötevője közegében, látogatása nem szervesül, a világ négy sarka visszapattan egymásról.

A rendezés nagyon ügyel a részletekre. Az ablakon a jól ismert sárgás fényáteresztő függöny, az asztalon friss zöldecskék, káposzta, karfiol, vízben ázik a pucolt krumpli. Az otthonosan berendezett konyha a Feleség

menedéke, mindig akad itt tennivaló, kolbász, téliszalámi, kínálandó kupica pálinka, ha a társalgás kényelmetlenné válik. A másfél órás előadás alatt megfőz egy fazék paprikás krumplit négy személyre, a Vendéget folyton levessel kínálgatja, és előkerül a túrós csusza is. Emellett kényszeresen köt, tele van a lakás gombolyagokkal, megkezdett kötésekkel: ágytakaró, terítő, még a revolver is nettó kis narancssárga kötött tartóban van, amikor a Vendég véletlenül megtalálja egy fiókban. A Nő (Gözen Müftüoğlu), a házaspár harmincas lánya is kötött sapkában és sálban érkezik, hogy elvigye a külön neki készített paprikás csirkét. A Feleségnek minden ott van a keze nyoma a családban, nem is hagyná, hogy másképp legyen, ennyit tudott hozzátenni a közöshöz saját szellemi örökségéből. Iszik is, ha már a kötés sem melegíti, köhög is, amúgy idegesen, ha nem érti, de megérzi, hogy nincs mellette senki.

Az Öreg is magányosan őrzi az Eszmét, a könyvtárban írja kis füzetébe a szocializmus történetét, mielőtt minden bizonyítékot eltüntetnek, és osztályozza az élő és holt elvtársakat hűségük szerint. Az előadás feszültségét kezdettől megteremti, hogy az Öreg nyugodtan végig szeretné nézni a meccset a tévében, amiben a Vendég folyton megszakítja. Ha magyar ember focit néz, akkor focit néz. Az Amerikából hazaszakadt gyanús idegen elfelejthette ezt a tisztességes szokást, annyira akar valamit. Valójában persze nem is annyira idegen a Vendég, talán éppen ez a baj, mert emlékeztet erre, és az Öreg nem kíván emlékezni. A színészek játéktípusa harsány, gesztusaik szokatlanul szélesek, hirtelenek, ami talán a temperamentumbeli különbséggel és a miénktől eltérő színházi hagyományokkal magyarázható. Az Öreg nyilván magas vérnyomással küzd, dühkitörései vehemensek, félelmetesek, feleségén és lányán uralkodó, régi kommunista elveit felülírni nem tudó, zsarnoki férfi képe rajzolódik ki előttünk. Aztán mikor kiderül, hogy a család két nőtagja eladná őt és mindent, amit képvisel, egy tál lencséért: autóért, bankkártyáért, szintetizátorért, visszavonul a szobájába, ahol még mindig megy az ejrősport, megváltozik a fény, a füzetéhez kezd beszélni keserűen – és teljesen egyedül marad.

A Vendég Özman rendezésében a *Kvartett* legárnyaltabb szereplője. Nem véletlenül, ugyanis a rókaszzerű figura az Államokból visszatérő, segítőtjének hálálkodni akaró ártatlan, jó szándékú férfi helyett egy minden ízében gyanút keltő alakot formál meg, akinek jelenléte és módszerei valóban fenyegetőnek tűnhetnek a múlt rendszerből kitermelt paranoiára hajlamos Öregnek. Hiszen kinyomozta a címüket, aztán megfigyelte őket, és pontosan tudja, hogy a szülők a lányukat, a Nőt várják éppen, amikor ő beállít a panellakásba. Az egykori pufajkás Öreg még 1957 januárjában figyelmeztette a Vendéget, hogy pucoljon el, mert rajta van a listán. Az menekült is, egészen Amerikáig, ahol szétdolgozta magát kapitalista módra, majd hazahozta a hála megmentője iránt. De hiába akarja örökbe fogadni a családot, az Öreg nem hajlandó megismerni őt. Nem fogadja a köszönését, csókjait letörli az arcáról, a Vendég élettörténete és tapasztalatai nem érdeklik, bizalmatlansága nem szűnik. A Nő már más generáció, kénytelen volt megtanulni küzdeni a betevő falatért, szemére is veti

Gökhan Yapar felvételei

ar, the country calls!
ver' what fate befalls...

apjának, miért nem szedte meg magát Kádár alatt, mint mindenki más, akinek volt esze. Ő a Vendégben azonnal felismeri a kínálózó lehetőséget, jó üzleti érzékkel évdődni kezd vele – aztán egyszer csak az ágyon ülnek ketten, a Nő kezében a Vendég bankkártyája, lába a férfi ölében. Valamit valamiért.

Az előadás vége Esen Özman kódája Spiró György *Kvartettjéhez*. A Vendég távozik, a Nő dühödten utána-rohan, majd visszazsalad a csirkéért. A házaspár elvonnul, kiürül a színpad. Félhomály. Ekkor ismét nyílik az ajtó. Belép egy nő a gyerekével, leveszik a falon lévő fotót, és a saját képüket akasztják a helyébe. A lakás immár az ő otthonuk. A Sony tévé mintha ott se lenne, kinyitják a laptopjukat, a legfontosabb bútordarabot.

Ezzel párhuzamosan megjelenik a falon a Google böngésző kivetített weboldala, aztán futnak a képek megál-líthatatlanul a berlini fal leomlásáról, 9/11-ről és a World Trade Center két égő tornyáról, Obamáról, tüntetésekről, katasztrófákról. Özman ezzel a gesztussal globálissá tágítja a mi kis magyar panelünket. Nagy és széles világunkban emléke sem marad az Öreg kézzel teleírt füzetének és a Feleség kötéseinek, sem a paprikás krumplinak, amit azért sajnálnánk, és szívesen megkóstoltuk volna az előadás után.

Az előadás megtekintését a Magyar Színháztörténeti Múzeum és Intézet és a *Divadlo Plzeňi* Nemzetközi Színházi Fesztivál tette lehetővé.

Herczog Noémi

A lengyel KDF

DEMOLUDY FESZTIVÁL

Beszámolóm címe a magyar Kortárs Drámafesztiválra utal, mivel a „Népi Demokráciák” ironikus névre lefordítható lengyel fesztivál a hazai készletből még erre hasonlít leginkább: majdnem minden évben területi, mondhatni, a geopolitika mintájára „geesztétikai” elvek mentén hív meg előadásokat a nemzetközi programjába. A KDF vendégországa 2008-ban Szlovénia volt, 2011-ben az USA lesz. Lengyel rokona pedig tavaly a Balkánt, 2010-ben Csehországot és Szlovákiát választotta bemutatásra érdemes térségnek a hazai közönség számára, bár eme kurátori szabály egyik fesztivál esetében sincs kőbe vésve. Mindkét fesztivál preferálja a kortárs szövegek, drámák alapján készült produkciókat, ám a lengyel eseménysorozat lehatárolt szférából, zömében szláv nyelvterületről, a volt Keleti Blokk országából válogat, önkéntelenül is felvetve ezzel a kérdést: létezik-e valamifajta közös esztétika, közös színházi világlátás a nemcsak nyelvtörténetileg (magyrészt) rokon, de hasonló politikai közelmúlttal is rendelkező országokban. Ha erre egy év válogatása nem adhat is választ, a már negyedik alkalommal megrendezett 2010-es Demoludy Fesztivál mégis izgalmas kérdést boncolgat: beszélhetünk-e külön szlovák és cseh színházról, amikor azok lengyel és talán magyar szemmel is, okkal, ok nélkül, felbomlott csehszlovák föderáció ide vagy oda – egybefolynak.

Marcin Zawada, a fesztivál művészeti vezetője egyfelől talán kicsit angol, szövegközpontú elvek mentén (klasszikus darab feldolgozása szóba sem jöhetett),

Szarkofágok és automaták